

Tabellenboek Wet Bopz 2002–2006

De belangrijkste kwantitatieve ontwikkelingen

Wet Bopz in beeld gebracht

Den Haag, november 2007

Aan de minister en staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport,

Hierbij bied ik u het rapport *Tabellenboek Wet Bopz 2002-2006* aan. Het rapport omvat een overzicht van de registratiegegevens uit het door de inspectie gevoerde landelijke registratiesysteem Bopzis over de jaren 2002 tot en met 2006.

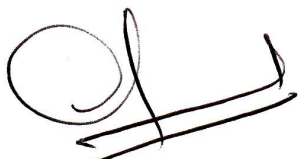
Bij de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Bopz) gaat het om de bewaking van fundamentele rechten. Vrijheidsbeneming en vrijheidsbeperking zijn wettelijk gefundeerd en krijgen ruim aandacht in het toezicht dat de Inspectie voor de Gezondheidszorg uitvoert.

Opvallende bevindingen op basis van de geregistreerde gegevens van de afgelopen vijf jaar zijn:

- De forse stijging van het aantal dwangopnames, een stijging die afvlakt in de laatste twee jaar. Het zijn vooral de rechtelijke machtigingen die zijn toegenomen. In 2003 zijn voor het eerst meer rechtelijke machtigingen afgegeven dan inbewaringstellingen.
- De groei van het aantal inbewaringstellingen komt voor een groot deel op conto van de grote steden.
- Bij de toepassing van dwangbehandeling is sprake van een verschuiving van het gebruik van separatie naar dwangmedicatie.
- Bij dwangopnemingen bestaan erg grote regionale verschillen, bij dwangbehandeling bestaan erg grote verschillen tussen instellingen.

In dit rapport is niet gezocht naar verklaringen van de kwantitatieve trends. Het rapport is een tabellenboek dat voor instellingen die melden en onderzoekers informatief is en aanleiding kan zijn voor nader onderzoek naar veranderingen in dwangopname en dwangtoepassing. De gegevens zijn ook relevant voor de inrichting van het toezicht en de evaluatie van de Wet Bopz.

Hoogachtend,

Prof. dr. G. van der Wal

Den Haag, november 2007

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Conclusies	9
3	Dwangopnames	10
4	Inbewaringstellingen	13
5	Rechterlijke machtigingen	16
6	Dwangtoepassingen	19
7	Dwangbehandelingen	22
8	Middelen of maatregelen	25

Bijlage

1	Grafiek Dwangopnames en dwangtoepassingen 2002–2006	28
---	---	----

1 Inleiding

De Inspectie voor de Gezondheidszorg houdt toezicht op de rechten van alle patiënten die gedwongen zijn opgenomen en gedwongen worden behandeld. Dit toezicht heeft sinds 1994 haar basis in de Wet bijzondere opnemingen psychiatrische ziekenhuizen (Wet Bopz). Om dit toezicht te ondersteunen zijn gemeentes en Bopz-aangemerkte instellingen verplicht dwangopnames en dwangbehandelingen aan de inspectie te melden. Daarnaast ontvangt de inspectie van de rechtbanken in Nederland beschikkingen van onder andere rechterlijke machtigingen. Sinds mei 1994, enkele maanden na de inwerkingtreding van de Wet Bopz, werkt de inspectie met een registratiesysteem waarin meldingen Wet Bopz worden geregistreerd. Doel van dit systeem is naast het ondersteunen van de inspectie in haar toezichthoudende taak, gegevensverzameling ten behoeve van de vijfjaarlijkse evaluatie van de Wet Bopz.

In 2007 heeft de inspectie besloten tot de uitgave van een tabellenboek met de belangrijkste meldingen Wet Bopz over de periode 2002-2006^[1]. Enerzijds om tegemoet te komen aan het verzoek van instellingen, gemeentes en rechtbanken om meer feedback op alle gegevens die zij aan de inspectie doorgeven. Anderzijds om te voldoen aan de vraag van externe onderzoekers om gegevens over de Wet Bopz. De inspectie hoopt in het laatste geval het onderzoek naar een beter begrip van de Wet Bopz te stimuleren. Dat dit nodig is blijkt wel uit meerdere trends die uit deze analyse naar voren komen, maar waarvoor zonder aanvullend onderzoek geen verklaringen te geven zijn.

De inspectie doet, als onderdeel van haar toezichthoudende taak, zelf ook onderzoek naar de verklaringen achter de cijfers en naar de effectiviteit van het toezicht op de Wet Bopz.^[2]

Het tabellenboek kent duidelijk haar beperkingen. De inspectie beschikt over te weinig gegevens, zoals opnamecapaciteit en personeelsbezetting, om de gegevens uit Bopzis-4 in een brede context te plaatsen. Daarom heeft zij de gegevens herleid tot het niveau van individuele provincies en afgezet tegen de bevolkingscijfers van het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS). Zelfs met deze beperkingen zijn er duidelijke trends en verschillen in de toepassing van de Wet Bopz in Nederland aan te wijzen. Het is het streven van de inspectie om de gegevens uit Bopzis-4, al dan niet door middel van gefaseerd toezicht, in een breder kader te plaatsen, zodat de inspectie haar toezicht beter kan inrichten.

Het tabellenboek strekt zich uit over dwangopnames en dwangtoepassingen^[3]. In hoofdstuk 2 staan de belangrijkste ontwikkelingen in de onderzochte periode. In hoofdstuk 3 tot en met 5 wordt stilgestaan bij de dwangopnames. Met een dwangopname kan een patiënt tegen zijn/haar wil worden opgenomen in een psychiatrisch

[1] De gegevens van deze analyse zijn in juni 2007 geaggregeerd en geanalyseerd. Bopzis-4 is een actieve database. Gegevens kunnen daarom afwijken van eerdere publicaties.

[2] Van Marle, P.D. De observatiemachtiging in cijfers, een jaar na invoering. *Journal Ggz en recht*, 2, 31-33, 2007. Van Marle, P.D. Dwangtoepassingen in de GGZ 2002-2006. *Journal Ggz en recht*, 5, 75-83, 2007. Van Alderen, E. The effectiveness of investigations of coercive treatment bij the Dutch Health Care Inspectorate. Master thesis, 2007.

[3] Bopz-klachten (artikel 41 Wet Bopz) zijn buiten beschouwing gelaten. Deze worden sinds 2003 in Bopzis-4 geregistreerd en daarom is een analyse over de laatste vijf jaar niet mogelijk.

ziekenhuis^[4]. Dit kan met een inbewaringstelling, afgegeven door de burgemeester in een acute situatie, of met een rechterlijke machtiging, afgegeven door de rechter. In hoofdstuk 6 tot en met 8 wordt aandacht besteed aan de dwangtoepassingen. Een patiënt die met een dwangopname is opgenomen in een 'psychiatrisch ziekenhuis' kan tegen zijn wil onder dwang worden behandeld. Dit kan in de vorm van een dwangbehandeling of met een middel of maatregel.

[4] Volgens de Wet Bopz kan een psychiatrisch ziekenhuis zijn: een psychiatrisch ziekenhuis, een Bopz-aangemerkte instelling voor mensen met een verstandelijke handicap of een Bopz-aangemerkt verpleeg- of verzorgingshuis.

2 Conclusies

De meest opvallende trend van de laatste vijf jaar is de forse groei van het aantal dwangopnames, hoewel de laatste twee jaar sprake is van een vertraging van de groei. Dat blijkt ook uit de als bijlage 1 opgenomen grafiek. Vooral het aantal rechterlijke machtigingen is sterk toegenomen en dan met name in de drie grootste provincies. De groei van het aantal inbewaringstellingen is kleiner maar gestaag en voor een groot deel op het conto van de grote steden in Nederland te schrijven. Er zijn landelijk grote verschillen. In de provincies Limburg, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland worden veel dwangopnames afgegeven. De provincies in het noorden en oosten van Nederland blijven hierbij duidelijk achter. Waar deze verschillen vandaan komen, is niet duidelijk. Mogelijke verklaringen zijn de demografische en sociaal-culturele verschillen en de manier waarop de zorg voor patiënten met een stoornis van de geestvermogens is georganiseerd. Net als bij dwangopnames is ook het aantal dwangtoepassingen gestegen, hoewel beduidend minder. Deze stijging komt geheel op rekening van het aantal middelen of maatregelen. Bij dwangbehandelingen valt de stabilisatie van het aantal dwangbehandelingen op (zie ook grafiek, bijlage 1). Dit is opmerkelijk in het licht van de toename van dwangopnames en de wetwijziging die in 2004 van kracht is geworden en waarmee de mogelijkheden voor de toepassing van een dwangbehandeling zijn opgerekt. Wel is er bij de toepassing van dwangbehandeling sprake van een verschuiving van het gebruik van separatie naar medicatie.

Voor de stijging van het aantal meldingen van middelen of maatregelen bestaat geen eenduidige verklaring. De stijging verschilt sterk per provincie, maar ook per instelling. Na vier jaren van forse groei, is er in 2006 een daling van het aantal meldingen.

3 Dwangopnames

Als een persoon ter voorkoming van gevaar voor zichzelf of anderen tegen zijn wil wordt opgenomen, is sprake van een dwangopneming. Er zijn verschillende manieren om een persoon tegen zijn wil op te nemen, met behulp van een inbewaringstelling of een rechterlijke machtiging.

Tabel 1
Aantal dwangopnames in de periode 2002-2006^[5]

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	Dwangopnames per 10.000 inwoners
Drenthe	313	358	406	473	413	1.963	40,5
Friesland	381	384	446	463	531	2.205	34,3
Gelderland	1.320	1.443	1.559	1.613	1.719	7.654	38,7
Groningen	351	354	344	389	370	1.808	31,5
Limburg	1.313	1.325	1.363	1.444	1.416	6.861	60,6
Noord-Brabant	1.486	1.593	1.729	1.901	1.942	8.651	35,8
Noord-Holland	2.579	2.738	3.119	3.251	3.438	15.125	58,0
Overijssel	856	842	931	1.000	1.069	4.698	31,7
Utrecht	1.254	1.276	1.370	1.420	1.469	6.789	57,5
Zeeland	315	340	365	361	398	1.779	46,8
Zuid-Holland	3.128	3.507	4.043	4.207	4.355	19.240	55,6
Nederland	13.296	14.160	15.675	16.522	17.120	76.773	47,0

In de periode 2002-2006 werden 76.773 dwangopnames aan de inspectie gemeld, zowel rechterlijke machtigingen als inbewaringstellingen^[6]. Jaarlijks was er een sterke toename van het aantal dwangopnames, hoewel het groeipercentage sinds 2005 aan het afnemen is. In 2006 werden 3.824 dwangopnames meer afgegeven dan in 2002, een stijging van 28,8 procent. Vooral het aantal rechterlijke machtigingen is fors toegenomen^[7]. De groei was procentueel gezien het sterkst in de provincies Friesland en Zuid-Holland, bijna 40 procent, en het laagst in Groningen en Limburg, minder dan 10 procent. Absoluut gezien was de toename het grootst in de drie grootste provincies, Noord-Holland, Zuid-Holland en Noord-Brabant, een toename van 2.542, ruim 66 procent van de totale toename.

De verdeling tussen inbewaringstellingen en rechterlijke machtigingen was bijna gelijk, 48,7 versus 51,3 procent. Tot en met 2005 was het groeipercentage van de rechter-

[5] De rechterlijke machtigingen zijn niet te herleiden voor de provincie Flevoland. Daarom is deze provincie niet in de tabel opgenomen; de gegevens zijn opgenomen bij de provincie Overijssel (Rechtbank Zwolle). Dit geldt ook voor tabel 8.

[6] Onvrijwillige opnames in het kader van artikel 60 Wet Bopz, de zogenaamde gbgg-groep, hoeven niet aan de inspectie gemeld te worden. Deze gegevens zijn daarom niet opgenomen in deze analyse.

[7] De voorwaardelijke machtiging is in deze analyse meegenomen als dwangopname.

lijke machtigingen hoger dan van de inbewaringstellingen. In 2006 zijn procentueel gezien meer inbewaringstellingen afgegeven.

In de periode 2002-2006 zijn in totaal 47 dwangopnames per 10.000 inwoners afgegeven. Op provinciaal niveau waren de verschillen groot. Vier provincies zaten ver boven het landelijke gemiddelde van 47, met als uitschieter de provincie Limburg met 60,6 dwangopnames per 10.000 inwoners. Twee provincies hadden net meer dan 30 dwangopnames per 10.000 inwoners, Groningen en Overijssel. Waar deze verschillen vandaan komen, is niet duidelijk. Verklaringen zouden kunnen worden gezocht in demografische verschillen, verschillen in opnamecapaciteit van de GGZ-instellingen of de wijze waarop de ketenzorg is georganiseerd.

Tabel 2

Aantal dwangopnames per persoon in de periode 2002-2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal ^[8]
1	7.074	7.519	8.163	8.710	8.668	20.766
2	1.999	2.131	2.414	2.530	2.785	7.405
3	572	602	699	702	703	3.672
4	87	103	105	104	156	2.178
5	20	20	23	29	22	1.599
6	5	2	5	1	4	1.012
7	2	1	2	3	1	481
8	2	3	1	2	1	206
9		2		3		123
10						55
11						26
12						12
13						8
14						2
15				1		1
16						
17						
18						1
19						1
20						2
> 20						3
Totaal	9.761	10.383	11.412	12.085	12.340	37.553

In de periode 2002–2006 hebben 37.553 personen in Nederland een dwangopname gekregen, 23 personen per 10.000 inwoners. 55 procent van deze personen heeft één machtiging gehad, bijna 20 procent twee en bijna 10 procent drie. Gemiddeld werden twee dwangopnames per persoon afgegeven. In 2006 kregen 2.579 personen meer dan in 2002 een dwangopname, een toename van 26,4 procent.

[8] De totaaltelling geeft aan hoeveel personen in de periode 2002-2006 één of meerdere dwangopnames hebben gekregen. Omdat personen ieder jaar een dwangopname kunnen krijgen, is dit niet gelijk aan de som over de jaren. Dit geldt ook voor de tabellen 5 en 9.

Tabel 3

Aantal dwangopnames per sector in de periode 2002–2006

	<i>2002</i>	<i>2003</i>	<i>2004</i>	<i>2005</i>	<i>2006</i>	<i>Totaal</i>
GGZ	12.865	13.605	15.007	15.731	16.219	73.427
GZ	92	138	190	221	254	895
PG	339	417	478	570	647	2.451
Totaal	13.296	14.160	15.675	16.522	17.120	76.773

95,6 procent van alle dwangopnames werd afgegeven in de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). In de gehandicaptenzorg (GZ) was dat 1,2 procent en in de psychogeriatric (PG) 3,2 procent. In iedere sector nam het aantal dwangopnames toe. Procentueel gezien was de stijging het grootst in de sectoren GZ en PG, 176 procent en 91 procent. Voor de GGZ was dit 26 procent.

4 Inbewaringstellingen

Als een persoon een onmiddellijk dreigend gevaar veroorzaakt, kan de burgemeester een inbewaringstelling afgeven waarmee deze persoon in een psychiatrisch ziekenhuis wordt opgenomen. Het gevaar moet niet zonder opname afgewend kunnen worden en er moet een ernstig vermoeden zijn dat dit gevaar veroorzaakt wordt door een stoornis van de geestvermogens.

Voortzetting van een inbewaringstelling moet de eerste volgende werkdag verzocht worden aan en beoordeeld worden door de rechter. Na afloop van de inbewaringstelling wordt de inspectie geïnformeerd over deze inbewaringstelling.

Tabel 4

Aantal inbewaringstellingen in de periode 2002-2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	IBS per 10.000 inwoners
Drenthe	149	165	169	188	146	817	16,9
Flevoland	108	105	133	132	156	634	17,1
Friesland	221	216	239	259	270	1.205	18,8
Gelderland	735	728	752	734	813	3.762	19,0
Groningen	181	187	185	209	208	970	16,9
Limburg	681	645	627	665	641	3.259	28,8
Noord-Brabant	793	793	856	933	912	4.287	17,7
Noord-Holland	1.289	1.361	1.421	1.453	1.599	7.123	27,3
Overijssel	361	338	364	385	401	1.849	16,6
Utrecht	631	577	624	640	653	3.125	26,5
Zeeland	168	162	152	157	185	824	21,7
Zuid-Holland	1.666	1.747	1.992	2.050	2.113	9.568	27,7
Nederland	6.983	7.024	7.514	7.805	8.097	37.423	22,9

In de periode 2002–2006 zijn 37.423 inbewaringstellingen (IBS-en) aan de inspectie gemeld. Jaarlijks was er een toename van het aantal IBS-en. In 2006 werden 1.114 IBS-en meer afgegeven door gemeentes dan in 2002, een stijging van 16 procent. Vooral in 2004 is de toename met 490 IBS-en fors geweest. Wordt deze groei bekeken op provinciaal niveau, dan valt op dat de groei niet in iedere provincie gelijk is geweest en dat in twee provincies zelfs sprake was van een afname. In twee provincies, Noord-Holland en Zuid-Holland, was sprake van een continue toename, terwijl in de andere provincies groei en daling elkaar afwisselden. Uitschieter naar boven was de provincie Flevoland met een toename van 44 procent. Uitschieters naar beneden waren Drenthe en Limburg met een daling van 2 en 6 procent.

Ook voor de 25 grote gemeentes in Nederland zijn er grote verschillen aan te wijzen. In vijf gemeentes liep het aantal IBS-en terug, waarbij met name de daling in de stad Maastricht met 51 procent groot was. In één stad is het aantal IBS-en gelijk gebleven, in de andere gemeentes is de groei met minimaal 1 procent en maximaal 149 procent (Haarlemmermeer) toegenomen. De toename van het aantal IBS-en was in de 25 grote

gemeentes groter dan voor de rest van Nederland, 21 versus 11 procent, een verschil van 10 procent. Vooral in 2006 was er een sterke toename van het aantal IBS-en in de grote steden.

Over de periode 2002-2006 zijn in totaal 22,9 IBS-en per 10.000 inwoners afgegeven^[9]. Op provinciaal niveau waren er grote verschillen. In vier provincies, Limburg, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht zijn 25 of meer IBS-en per 10.000 inwoners afgegeven, terwijl de resterende provincies onder het landelijk gemiddelde bleven. Het verschil tussen de provincie met het hoogste aantal, Limburg (28,8), en de provincie met het laagste aantal, Overijssel (16,6), was 12,2.

53,7 procent van alle IBS-en is afgegeven voor mannen, 46,3 procent voor vrouwen. Personen tussen de 19 en 49 krijgen de meeste IBS-en, 67 procent. Over de laatste vijf jaar was de stijging van het percentage IBS-en voor personen boven de 59 duidelijk zichtbaar, in 2002 13,4 procent, in 2006 17,1 procent.

Tabel 5
Aantal inbewaringstellingen per persoon in de periode 2002-2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal ^[10]
1	5.441	5.535	5.959	6.193	6.330	22.570
2	587	556	575	591	632	3.983
3	82	81	81	84	106	1.105
4	18	13	24	17	34	395
5	1	5	8	8	6	157
6	4	3	2	3	2	68
7	3	2	2	4	1	27
8		2				23
9		1		1		17
10						4
11						2
12						3
13						1
14						2
15				1		
16						2
18						3
19						1
29						1
Totaal	6.136	6.198	6.651	6.902	7.111	28.364

In de periode 2002–2006 hebben 28.364 personen in Nederland een IBS gekregen, 17,4 personen per 10.000 inwoners. In 2006 kregen 975 personen meer dan in 2002 een inbewaringstelling, een toename van bijna 15 procent. Bijna 80 procent hiervan heeft één IBS gekregen, 14 procent twee, bijna 4 procent drie en iets meer dan 2 procent vier of meer. Eén persoon heeft in de onderzochte periode 29 IBS-en gekregen.

[9] Getal gebaseerd op de bevolkingsgegevens 2006 van het Centraal Bureau Statistiek (CBS).

[10] Zie voetnoot 8.

De groei van het aantal personen liep nagenoeg parallel aan de groei van het aantal IBS-en. Opvallend was dat in vergelijking met voorgaande jaren in 2006 meer personen meer dan één inbewaringstelling hebben gekregen.

Tabel 6
Aantal inbewaringstellingen per sector in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
GGZ	6.873	6.884	7.330	7.609	7.854	36550
GZ	16	19	29	32	38	134
PG	94	121	155	164	205	739
Totaal	6.983	7.024	7.514	7.805	8.097	37.423

97,7 procent van alle IBS-en afgegeven in de periode 2002-2006 kwam voor rekening van de sector GGZ. In de GZ is dit percentage 0,4 procent en in de PG 1,9 procent. In de periode 2002-2003 was het aantal IBS-en in de sector GGZ licht gegroeid. Na 2003 was er een sterke toename. Ook in de twee andere sectoren was sprake van groei. Deze groei is in absolute zin laag, maar in relatieve zin hoog. In de periode 2002-2006 is het aantal IBS-en in de sector PG met 118 procent en in de sector GZ met 138 procent gestegen. Het groeipercentage in de GGZ was beduidend lager met bijna 14 procent.

Tabel 7
Reden beëindiging inbewaringstelling in de periode 2002-2006^[11]

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
00	434	416	211	1.450	2.234	4.745
10	1.656	1.655	1.755	1.523	1.494	8.083
20	914	848	914	964	867	4.507
30	230	265	251	306	250	1.302
40	1.566	1.557	1.666	1.558	1.543	7.890
50	91	70	89	99	68	417
60	1.509	1.675	1.875	1.854	1.607	8.520
70	39	38	51	37	32	197
90	544	500	702	14	2	1.762
Totaal	6.983	7.024	7.514	7.805	8.097	37.423

In de periode 2002-2006 werd 21,6 procent van alle bewaringstellingen beëindigd door de geneesheer-directeur en 21,1 procent door het verstrijken van de wettelijke termijn; bij 22,8 procent werd een inbewaringstelling gevolgd door een rechterlijke machtiging. Het is moeilijk te zeggen of in deze percentages de laatste twee jaar veranderingen zijn geweest omdat bijna 3.700 IBS-en nog niet bij de inspectie zijn afgemeld.

[11] 00 = overige, onbekend; 10 = door geneesheer-directeur; 20 = door rechter op advies geneesheer-directeur; 30 = door rechter tegen advies geneesheer-directeur; 40 = verstrijken termijn; 60 = voortzetting op basis voorlopige machtiging; 70 = overleden; 90 = administratieve beëindiging.

5 Rechterlijke machtigingen

Een rechterlijke machtiging wordt afgegeven door de rechter aan een persoon die lijdt aan een stoornis van de geestvermogens en waar er sprake is van gevaar dat voorkomt uit deze stoornis. De afgifte geschiedt onder andere op basis van een door een psychiater opgestelde geneeskundige verklaring. Er zijn meerdere soorten rechterlijke machtigingen.

Tabel 8

Aantal rechterlijke machtigingen in de periode 2002-2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	RM per 10.000 inwoners
Drenthe	164	193	237	285	267	1.146	23,7
Friesland	160	168	207	204	261	1.000	15,6
Gelderland	585	715	807	879	906	3.892	19,7
Groningen	170	167	159	180	162	838	14,6
Limburg	632	680	736	779	775	3.602	31,8
Noord-Brabant	693	800	873	968	1.030	4.364	18,1
Noord-Holland	1.290	1.377	1.698	1.798	1.839	8.002	30,7
Overijssel	387	399	434	483	512	2.215	14,9
Utrecht	623	699	746	780	816	3.664	31,0
Zeeland	147	178	213	204	213	955	25,1
Zuid-Holland	1.462	1.760	2.051	2.157	2.242	9.672	28,0
Nederland	6.313	7.136	8.161	8.717	9.023	39.350	24,1

In de periode 2002-2006 zijn 39.350 RM-en aan de inspectie gemeld, 1.927 meldingen meer dan het aantal IBS-en. Jaarlijks was er een sterke toename van het aantal RM-en, hoewel deze groei de laatste twee jaar afnam. In 2004 was het groeipercentage nog 14,4 procent, in 2006 was dit gezakt naar 3,5 procent.

In 2006 werden 2.710 RM-en meer afgegeven door rechtbanken dan in 2002, een stijging van bijna 43 procent. De groei van het aantal IBS-en, 'slechts 16 procent', viel in het niet bij deze groei. De laatste vier jaar werden meer RM-en dan IBS-en afgegeven. Waar deze sterke groei vandaan kwam, is niet duidelijk. De inspectie onderzoekt samen met Onderzoekscentrum O3 de mogelijke oorzaken.

De verschillen op provinciaal niveau zijn voor RM-en groter dan bij IBS-en. Zes provincies hebben een grotere toename van het aantal meldingen dan het landelijke gemiddelde, met de provincies Drenthe en Friesland als uitschieters, een stijging van rond de 63 procent. Alleen de provincie Groningen wijkt af van het landelijke beeld met een daling van bijna 5 procent. Zes provincies hebben in de onderzochte periode een constante groei gehad.

Over de periode 2002-2006 zijn in totaal 24,1 RM-en per 10.000 inwoners afgegeven. Op provinciaal niveau zijn er grote verschillen. In de provincie Limburg zijn 31,8 RM-en

per 10.000 inwoners afgegeven, in de provincie Groningen slechts 14,6 RM-en; een verschil van 17,2. Zes provincies zaten boven het landelijke gemiddelde van 24,1. 60 procent van alle RM-en is afgegeven voor mannen, 40 procent voor vrouwen. In vergelijking met IBS-en kregen mannen 6 procent meer RM-en. Personen tussen de 19 en 49 kregen de meeste RM-en, Een vijfde van alle RM-en (19,2 procent) werd afgegeven voor personen boven de 59, 2,1 procent meer dan bij IBS-en.

Tabel 9

Aantal rechterlijke machtigingen per persoon in de periode 2002-2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal ^[12]
1	4.477	5.068	5.600	6.143	6.210	10.551
2	856	987	1.210	1.202	1.329	4.082
3	40	30	47	54	49	2.133
4	1	1		2	2	1.302
5						1.098
6						451
7						90
8						18
9						4
10						1
12						1
Totaal	5.374	6.086	6.857	7.401	7.590	1.9731

In de periode 2002-2006 hebben 19.731 personen in Nederland een RM gekregen, 12,1 personen per 10.000 inwoners. Duidelijk minder dan het aantal personen met een IBS, 28.364, een verschil van 8.633 personen. Net iets minder dan 54 procent van alle personen heeft één RM gehad in deze periode, terwijl dit voor IBS-en 80 procent was. 26 procent van alle personen heeft in de onderzochte periode drie of meer rechterlijke machtigingen gehad. De groei van het aantal personen liep, net als bij de IBS-en nagenoeg parallel aan de groei van het aantal RM-en. In 2006 kregen 2.216 personen meer dan in 2002 een RM, een toename van 41,2 procent.

[12] Zie voetnoot 8.

Tabel 10

Soort beschikkingen in de periode 2002-2006^[13]

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
MEV	90	86	101	70	81	428
MVV	2.839	3.340	3.198	3.252	2.709	15.338
OBSM	0	0	0	0	52	52
VM	3.384	3.710	3.980	4.124	4.202	19.400
VWM	0	0	882	1.271	1.979	4.132
Totaal	6.313	7.136	8.161	8.717	9.023	39.350

Van alle RM-en afgegeven in de periode 200-2006 bestond de helft uit voorlopige machtigingen (VM). Toch liep het percentage hiervan de laatste vijf jaar terug, van 52 naar 46,6 procent. Ook het percentage van het aantal machtigingen voortgezet verblijf nam af, van 46,8 naar 30 procent. Deze daling is op het conto te schrijven van de introductie van de voorwaardelijke machtiging in 2004. In de periode 2004–2006 zijn 4.132 voorwaardelijke machtigingen afgegeven. Ieder jaar is het aantal voorwaardelijke machtigingen met ongeveer 50 procent gestegen. Daaruit kan worden geconcludeerd dat er een verschuiving is van gedwongen opnemingen naar ambulante behandeling onder dwang.

Tabel 11

Aantal rechterlijke machtigingen per sector in de periode 2002–2006^[14]

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
GGZ	5.992	6.721	7.677	8.122	8.365	36.877
GZ	76	119	161	189	216	761
PG	245	296	323	406	442	1.712
Totaal	6.313	7.136	8.161	8.717	9.023	39.350

93,7 procent van alle rechterlijke machtigingen afgegeven in de periode 2002-2006 kwam voor rekening van de sector GGZ. In de GZ was dit percentage 1,9 procent en in de PG 4,4 procent. In alle sectoren was het aantal rechterlijke machtigingen toegenomen. Maar procentueel was vooral de toename in de sectoren GZ en PG fors, 184 en 80 procent. De toename voor de sector GGZ bedroeg 40 procent. In de GZ en PG werden aanmerkelijk meer RM-en dan IBS-en afgegeven.

[13] MEV = machtiging eigen verzoek, MVV = machtiging voortgezet verblijf, OBSM = observatie-machtiging, VM = voorlopige machtiging en VWM = voorwaardelijke machtiging.

[14] Rechterlijke machtigingen worden in voorraad afgegeven. In veel gevallen is voor de inspectie niet duidelijk in welke instelling een patiënt wordt geplaatst. Deze rechterlijke machtigingen zijn opgenomen in het cijfer voor de GGZ.

6 Dwangtoepassingen

Wanneer een gedwongen opgenomen patiënt of een patiënt met een Bopz-indicatie binnen een psychiatrisch ziekenhuis een gevaar is voor zichzelf of anderen, dan kunnen tegen de wil van de patiënt of zijn vertegenwoordiger als de patiënt niet in staat is om zijn mening te vormen over dwang, oftewel wilsonbekwaam ter zake is, vrijheidsbeperkende maatregelen worden gepast. De wet maakt daarbij een onderscheid tussen twee vormen, dwangbehandeling en middelen of maatregelen.

Tabel 12

Aantal dwangtoepassingen in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	Dwangtoepassing per 10.000 inwoners
Drenthe	181	453	311	383	212	1.540	31,8
Flevoland	42	96	118	116	85	457	12,3
Friesland	325	298	279	250	276	1.428	22,2
Gelderland	726	642	860	794	686	3.708	18,8
Groningen	160	173	176	158	168	835	14,5
Limburg	557	680	766	731	714	3.448	30,5
Noord-Brabant	1.141	1.269	1.314	1.529	1.253	6.506	26,9
Noord-Holland	979	1.036	1.173	1.339	1.312	5.839	22,4
Overijssel	274	322	301	320	291	1.508	13,5
Utrecht	743	770	780	824	753	3.870	32,8
Zeeland	176	173	127	176	197	849	22,3
Zuid-Holland	1.912	1.860	2.093	2.197	2.064	10.126	29,3
Nederland	7.216	7.772	8.298	8.817	8.011	40.114	24,6

In de periode 2002–2006 heeft de inspectie 40.114 meldingen van dwangtoepassing (dwangbehandeling en middelen of maatregelen) ontvangen. In de periode 2002–2006 was het aantal meldingen met 795 gestegen, een toename van 11 procent. De groei heeft plaatsgevonden in de jaren voor 2006. In 2006 was er een daling van 9 procent. Zowel de stijging voor als de daling na 2006 was op rekening van het aantal meldingen van middelen of maatregelen te schrijven. De verdeling tussen dwangbehandelingen en middelen of maatregelen bedroeg 31,6 versus 68,4 procent.

Iedere provincie heeft gedurende de periode 2002–2006 zowel groei als daling van het aantal meldingen gehad. Vooral in de provincie Flevoland is de groei in procentuele zin spectaculair geweest met 102 procent. In absolute zin is de groei in de provincie Noord-Holland groot geweest met 333 meldingen. In twee provincies, Friesland en Gelderland, was juist sprake van een daling.

In totaal zijn er 24,6 dwangtoepassingen per 10.000 inwoners over de periode 2002–2006 aan de inspectie gemeld. Zoals ook bij de dwangopnames waren de verschillen tussen de provincies erg groot. De provincies Limburg, Drenthe en Utrecht hebben

meer dan 30 meldingen per 10.000 inwoners, terwijl Flevoland, Groningen en Overijssel onder de 15 meldingen blijven.

Tabel 13
Aantal dwangtoepassingen per persoon in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal ^[15]
1	2.687	3.040	3.122	3.334	3.054	11.160
2	846	903	957	973	969	3.658
3	347	302	330	365	370	1.511
4	144	132	149	152	160	801
5	56	71	63	85	63	486
6	33	37	48	43	40	293
7	18	21	19	18	16	206
8	21	11	12	10	7	128
9	2	13	12	6	6	101
10	8	6	7	9	8	82
11	4	5	3	4	3	50
12	4	3	1	3	4	38
13	5	1	2	3	2	32
14	4		3	2	2	17
15	2			3		12
16	2	2	2			12
17	2	2		1	2	16
18	1	1	1	1	2	5
19		2	1	1	1	10
20				3		6
> 20	1	6	11	14	4	68
Totaal	4.187	4.558	4.743	5.030	4.713	18.692

In de periode 2002-2006 hebben 18.692 personen in Nederland een dwangtoepassing gekregen, 11,4 personen per 10.000 inwoners. In 2006 kregen 526 personen meer een dwangtoepassing dan in 2002, een stijging van 12,6 procent. Bijna 60 procent van alle personen heeft in de onderzochte periode één dwangtoepassing gekregen, ruim 19 procent twee dwangtoepassingen en 8 procent drie dwangtoepassingen. 68 personen kregen in deze periode meer dan 20 dwangtoepassingen, 0,4 procent.

[15] De totaalstelling geeft aan hoeveel personen in de periode 2002-2006 één of meerdere dwangtoepassingen hebben gekregen. Omdat personen ieder jaar een dwangtoepassing kunnen krijgen, is dit niet gelijk aan de som over de jaren. Dit geldt ook voor de tabellen 17 en 21.

Tabel 14
Aantal dwangtoepassingen per sector in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
GGZ	6.490	6.926	7.370	7.859	7.218	35.863
GZ	368	466	568	559	447	2.408
PG	358	380	360	399	346	1.843
Totaal	7.216	7.772	8.298	8.817	8.011	40.114

89,4 procent van alle dwangtoepassingen zijn gestart in de GGZ, in de GZ 6,0 procent en in de PG 4,6 procent. Het aantal gemelde dwangtoepassingen nam in de sectoren GGZ en GZ toe, maar daalde in de sector PG met 8 meldingen (3 procent). Deze daling was opmerkelijk als de toename van het aantal dwangopnames in deze sector in aanmerking wordt genomen.

Tabel 15
Aantal dwangtoepassingen naar type toepassing in de periode 2002-2006*

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
Separatie ^[16]	5.555	5.892	6.216	6.595	5.936	30.194
Afzondering	686	924	1.083	1.175	970	4.838
Fixatie	611	699	840	927	776	3.853
Medicatie	1.917	2.123	2.517	2.434	2.438	11.429
Vocht/voeding	54	60	67	53	53	287
Anders	81	103	100	102	135	521
Totaal	8.904	9.801	10.823	11.286	10.308	51.122

* = Meerdere antwoorden mogelijk

Separatie werd het meest ingezet als toepassing bij dwangtoepassing, namelijk in 59,1 procent van alle gevallen. Medicatie werd in 22,4 procent ingezet en afzondering en fixatie in 9,5 en 7,5 procent. Gemiddeld hebben er 1,27 toepassingen per dwangtoepassing plaatsgevonden.

[16] Separatie mag niet als dwangtoepassing gebruikt worden in Bopz-aangemerkte verpleeg- of verzorgingshuizen.

7 Dwangbehandelingen

Een gedwongen opgenomen patiënt of een patiënt met een Bopz-indicatie kan tegen zijn wil worden behandeld als er sprake is van gevaar voor zichzelf of anderen. Bij de toepassing van een dwangbehandeling ligt een behandelingsplan ten grondslag. Over dit behandelingsplan hoeft dan geen overeenstemming te zijn. Ook al is er overeenstemming dan mag een patiënt zich verzetten tegen de uitvoering hiervan. Bij gevaar mag de behandelaar dit behandelingsplan uitvoeren tegen de wil van de patiënt.

Tabel 16

Aantal dwangbehandelingen 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	Dwangbehandeling per 10.000 inwoners
Drenthe	38	36	38	75	71	258	5,3
Flevoland	14	17	22	13	18	84	2,3
Friesland	45	55	65	36	63	264	4,1
Gelderland	335	282	321	293	296	1.527	7,7
Groningen	32	34	60	47	44	217	3,8
Limburg	179	175	182	133	144	813	7,2
Noord-Brabant	308	418	346	382	378	1.832	7,6
Noord-Holland	415	418	445	480	436	2.194	8,4
Overijssel	123	115	119	108	101	566	5,1
Utrecht	383	409	323	340	298	1753	14,9
Zeeland	56	53	46	53	48	256	6,7
Zuid-Holland	626	543	551	593	579	2.892	8,4
Nederland	2.554	2.555	2.518	2.553	2.476	12.656	7,7

In de periode 2002–2006 heeft de inspectie in totaal 12.656 meldingen van dwangbehandeling ontvangen. De laatste vijf jaar schommelde dit aantal rond de 2.500 per jaar. In 2002 werden nog 2.554 dwangbehandelingen ontvangen, in 2006 2.476, een afname van 78, 3,1 procent. De daling is opmerkelijk als in aanmerking wordt genomen dat er steeds meer dwangopnames worden afgegeven en dat sinds 2004 de mogelijkheden om dwangbehandeling toe te passen zijn verruimd^[17].

Er was sprake van een tweedeling tussen de provincies voor wat groei en daling betreft. In zes provincies was er een toename van het aantal dwangbehandelingen, waarbij Drenthe met een stijging van 87 procent opviel. In de zes provincies die te maken hadden gehad met een daling, was de daling in de provincie Utrecht groot, 22 procent. Aangezien instellingen dwangbehandelingen vaak niet binnen de wettelijke termijn aan de inspectie melden, kan het aantal dwangbehandelingen in 2006 nog wijzigen.

[17] In 2004 heeft een wetswijziging plaatsgevonden. Voortaan hoeft alleen sprake te zijn van gevaar om een dwangbehandeling toe te kunnen passen, daarvoor was dit *ernstig* gevaar.

In totaal zijn er 7,7 meldingen van dwangbehandeling per 10.000 inwoners over de periode 2002-2006 bij de inspectie gemeld. Zoals ook bij de dwangopnames waren de verschillen tussen de provincies erg groot. Uitschieter naar boven was Utrecht, met bijna 15 meldingen per 10.000 inwoners. Uitschieter naar beneden was Flevoland met slechts 2,3 meldingen, een verschil van ruim 13. Met name de positie van Utrecht was uniek. De meeste provincies schommelden rond het landelijke gemiddelde. Hoe Utrecht aan deze uitzonderlijke positie kwam, is niet duidelijk.

56 procent van alle dwangbehandelingen is ingezet bij mannen, 44 procent bij vrouwen. Personen tussen de 19 en 49 kregen de meeste dwangbehandelingen (61,2 procent), Bijna 19,7 procent van alle dwangbehandelingen is ingezet bij personen boven de 59.

Tabel 17

Aantal dwangbehandelingen per persoon in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal ^[18]
1	1.592	1.648	1.770	1.805	1.778	6.724
2	206	212	204	183	189	1.146
3	53	49	39	53	42	346
4	26	20	22	18	15	179
5	10	11	5	4	3	80
6	5	5	4	3	3	44
7	3	3	4			31
8	5	1	3	1	1	15
9	2					14
10	1	1	2	2		7
11	1	1				3
12	4					3
13	1	1				1
14	1	1	1		1	3
15		2		1		4
> 15	2	3		3	4	20
Totaal	1.912	1.958	2.054	2.073	2.036	8.620

In de periode 2002–2006 hebben 8620 personen in Nederland een dwangbehandeling gekregen, 5,3 personen per 10.000 inwoners. Opvallend was dat het aantal dwangbehandelingen per jaar gelijk nagenoeg gelijk bleef, maar het aantal personen dat een dwangbehandeling kreeg sinds 2002 met 6 procent was gestegen. Dit verschil was mogelijk verklaarbaar door het wijzigen van het melden aan de inspectie. Voorheen was het normaal het einde van een dwangbehandeling gelijk aan de inspectie te melden, terwijl nu instellingen afwachten of dezelfde dwangbehandeling niet weer snel nodig is. Dit blijkt ook uit de toename van het aantal patiënten met één dwangbehandeling. In 2002 was dit 83 procent, in 2006 was dit 87 procent.

[18] Zie voetnoot 15.

Tabel 18
Aantal dwangbehandelingen per sector 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
GGZ	2.040	1.969	2.058	2.035	2.001	10.103
GZ	232	296	179	226	200	1.133
PG	282	290	281	292	275	1.420
Totaal	2.554	2.555	2.518	2.553	2.476	12.656

In de periode 2002–2006 zijn meer dan 10.000 dwangbehandeling in de sector GGZ ingezet, 79,8 procent van alle dwangbehandelingen. In de sector GZ en de sector PG zijn ruim 1.133 (9 procent) en 1.420 (11,2 procent) dwangbehandelingen van start gegaan. Het aantal dwangbehandelingen in de sector PG was nauwelijks aan verandering onderhevig en schommelde al vijf jaar rond de 285. In de GGZ en GZ zijn de aantallen minder constant.

Tabel 19
Aantal dwangbehandeling naar type toepassing in de periode 2002-2006*

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
Separatie	1.552	1.415	1.444	1.455	1.316	7.182
Afzondering	291	424	334	375	376	1.800
Fixatie	314	340	336	332	307	1.629
Medicatie	899	971	1.177	1.122	1.163	5.332
Vocht/voeding	36	41	42	32	33	184
Anders	81	103	100	102	135	521
Totaal	3.173	3.294	3.433	3.418	3.330	16.648

* = Meerdere toepassingen mogelijk

Separatie is gedurende 2002–2006 het vaakst ingezet als interventie bij een dwangbehandeling, bijna 57 procent. Medicatie is in ruim 42 procent van alle dwangbehandelingen gebruikt. In vergelijking met 2002 is er in 2006 beduidend meer medicatie ingezet en minder separatie. De toepassingen afzondering en fixatie zijn nagenoeg gelijk gebleven, 14 en 13 procent. Gemiddeld zijn 1,3 toepassingen per dwangbehandeling ingezet. Dit gemiddelde neemt toe, in 2002 bedroeg dit 1,24, in 2006 1,34.

8 Middelen of maatregelen

Een gedwongen opgenomen patiënt of een patiënt met een Bopz-indicatie kan tegen zijn wil worden behandeld als er sprake is van gevaar voor zichzelf of anderen. Is er geen sprake van een behandelingsplan of voorziet het behandelingsplan niet in de situatie, dan mogen voor een periode van zeven dagen middelen of maatregelen worden toegepast, te weten: separatie, afzondering, fixatie, dwangmedicatie en gedwongen vocht en voeding.

Tabel 20

Aantal middelen of maatregelen in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal	MoM per 10.000 inwoners
Drenthe	143	417	273	308	141	1.282	26,5
Flevoland	28	79	96	103	67	373	10,1
Friesland	280	243	214	214	213	1.164	18,1
Gelderland	391	360	539	501	390	2.181	11,0
Groningen	128	139	116	111	124	618	10,8
Limburg	378	505	584	598	570	2.635	23,3
Noord-Brabant	833	851	968	1.147	875	4.674	19,3
Noord-Holland	564	618	728	859	876	3.645	14,0
Overijssel	151	207	182	212	190	942	8,5
Utrecht	360	361	457	484	455	2.117	17,9
Zeeland	120	120	81	123	149	593	15,6
Zuid-Holland	1.286	1.317	1.542	1.604	1.485	7.234	20,9
Nederland	4.662	5.217	5.780	6.264	5.535	27.458	16,8

In de periode 2002–2006 heeft de inspectie 27.458 meldingen van middelen of maatregelen ontvangen. In vergelijking met 2002 zijn er in 2006 873 middelen of maatregelen meer gemeld aan de inspectie, een toename van 19 procent. Er was na 2002 een duidelijke toename van het aantal meldingen te constateren. De groei tussen in de periode 2003-2005 bedroeg 34 procent, een opmerkelijke toename om twee redenen: het aantal middelen of maatregelen is voor 2002 vrij constant geweest, rond de 4.400, en in tegenstelling tot de dwangbehandelingen was hier wel sprake van een toename die parallel liep aan de toename van dwangopnames. In 2006 is sprake van een daling van het aantal meldingen met 729, een daling van 11,6 procent.

Er is één provincie die in de periode 2002–2006 een continue groei van het aantal meldingen heeft gehad, Noord-Holland. Verder werden de groeicijfers van de provincies gekenmerkt door grote verschillen.

In totaal zijn er 16,8 meldingen van middelen of maatregelen per 10.000 inwoners over de periode 2002-2006 bij de inspectie gemeld. Wederom waren de verschillen tussen de provincies erg groot. De provincie Drenthe had de meeste meldingen per 10.000 inwoners: 26,5; 18 meer dan het aantal meldingen in Overijssel: 8,5.

57 procent van alle middelen of maatregelen was ingezet bij mannen, 43 procent bij vrouwen. Personen tussen de 19 en 49 kregen de meeste middelen of maatregelen (69 procent). Dit percentage daalde de laatste vijf jaar. Deze daling kwam door de toename van het aantal meldingen voor personen beneden de 19 jaar.

Tabel 21

Aantal middelen of maatregelen per persoon in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal ^[19]
1	2.244	2.525	2.700	2.899	2.620	9.625
2	548	552	599	626	609	2.550
3	170	160	177	203	221	994
4	72	66	80	77	90	524
5	27	46	31	47	34	295
6	20	13	15	20	15	167
7	10	10	11	10	6	104
8	8	5	6	9	2	74
9	3	7	7	4	4	45
10	2	4	2	3	3	42
11	1	3	1	4	3	20
12		2	1	2	3	13
13	1		2	2	2	13
14	1			1		8
15	2		1	2		8
16		1	1	2		5
17		2	1	1	1	6
18				1	1	4
19				2		2
20	1					2
> 20		4	11	10	3	40
Totaal	3.110	3.401	3.646	3.925	3.617	145.41

In de periode 2002-2006 hebben 14.541 personen in Nederland een middel of maatregel gekregen, bijna 8,9 personen per 10.000 inwoners. In 2006 kregen 507 personen meer een middel of maatregel dan in 2002, een stijging van 16 procent. Afgezet tegen het aantal personen met een dwangbehandeling kregen 5.921 personen meer een middel of maatregel. De toename van het aantal dwangopnames heeft mogelijk wel geleid tot een stijging van het aantal personen met een middel of maatregel, maar dit werd niet vaker gevolgd door een dwangbehandeling. Ruim 66 procent van alle personen heeft in de onderzochte periode één middel of maatregel gekregen, ruim 17 procent twee middelen of maatregelen en 7 procent drie middelen of maatregelen.

[19] Zie voetnoot 15.

Tabel 22

Aantal middelen of maatregelen per sector in de periode 2002–2006

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
GGZ	4.450	4.957	5.312	5.824	5.217	25.760
GZ	136	170	389	333	247	1.275
PG	76	90	79	107	71	423
Totaal	4.662	5.217	5.780	6.264	5.535	27.458

In de periode 2002-2006 zijn 25.760 middelen of maatregelen in de sector GGZ ingezet, 93,8 procent van alle middelen of maatregelen. In de sector GZ en de sector PG zijn 1.275 (4,6 procent) en 423 (1,5 procent) middelen of maatregelen van start gegaan. Absoluut gezien was vooral het aantal middelen of maatregelen in de GGZ gestegen, 767 (16 procent). Relatief gezien was in sector GZ de stijging sterker, 82 procent. In de PG was het aantal meldingen met 7 procent gedaald.

Tabel 23

Aantal middelen of maatregelen naar type toepassing in de periode 2002-2006*

	2002	2003	2004	2005	2006	Totaal
Separatie	4.003	4.477	4.772	5.140	4.620	23.012
Afzondering	395	500	749	800	594	3.038
Fixatie	297	359	504	595	469	2.224
Medicatie	1.018	1.152	1.340	1.312	1.275	6.097
Vocht/voeding	18	19	25	21	20	103
Totaal	5.731	6.507	7.390	7.868	6.978	34.474

* = Meerdere antwoorden mogelijk

Separatie was het meest ingezet als toepassing bij middelen of maatregelen, namelijk in 83,8 procent van de gevallen. In vergelijking met dwangbehandeling was dit 27 procent meer. Het gebruik van medicatie lag bijna 22 procent lager dan bij dwangbehandeling, 22,2 tegen 42,1 procent. Gemiddeld hebben er 1,26 toepassingen per middel of maatregel plaatsgevonden. Net als bij dwangbehandelingen nam het aantal toepassingen per middel of maatregel toe, van 1,22 in 2002 naar 1,26 in 2006.

BIJLAGE 1 Grafiek Dwangopnames en dwangtoepassingen 2002 –2006